

การพัฒนามนุษย์ ตามแนวพุทธปรัชญาเศรษฐ

Human Development Based on Theravada Buddhist Philosophy

ดร.นรารัตน์ สงวนทรัพย์

Nararat Sanguansap

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหากรุณาธิราชวิทยาลัย

Faculty of Religion, Mahamakut Buddhist University

Corresponding Author's E-mail: bimnararat@gmail.com

บทคัดย่อ

หลักการที่ทำให้ชีวิตดีขึ้นมีความสุข มีความสมบูรณ์ทั้งด้านสุขภาพ ได้แก่ ด้านสุขภาพกาย ด้านสุขภาพจิต ด้านสังคม และด้านสิ่งแวดล้อม อนึ่งได้แก่ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และด้านศรัทธากิจ ได้แก่ การประกอบอาชีพ คือมีรายได้สามารถเลี้ยงตนเอง และครอบครัว เป็นต้น รวมทั้งมีความรู้สึกของการอยู่อย่างพอใจต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ของชีวิต และที่มีส่วนสำคัญมากที่สุด คือบุคคลสามารถดำเนินการอยู่อย่างพอใจต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ของชีวิต และไม่ทำตนให้เป็นภาระที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคม รู้จักการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และไม่ทำตนให้เป็นภาระที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคม

นอกจากนั้นยังได้ศึกษาถึง โทษ (ผลกระทบ) ของการไม่พัฒนาตนเอง และคุณค่าของการพัฒนามนุษย์ ทั้งต่อตน และสังคม หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนามนุษย์นั้น การพัฒนาตนตามแนวทาง มุ่งศึกษาในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านความประพฤติ (ศีล) ด้านจิตใจ และด้านปัญญา มุ่งศึกษาหลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนามนุษย์ ได้แก่ คุณค่าในการพัฒนาตน หลักการปลูกจิตสำนึกในหน้าที่ หลักการดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท และหลักการดำเนินชีวิตด้วยความสุข

หลักพุทธปรัชญาเศรษฐสำหรับนำมาพัฒนามนุษย์เป็นหลักธรรมที่มุ่งพัฒนาตน ได้แก่ เบญจศีล-เบญจธรรม หลักธรรมที่นำมาพัฒนาคนได้แก่ ภารนา 4 และหลักธรรมที่นำมาพัฒนางานได้แก่ อิทธิบาท 4 หลักธรรมทั้ง 3 นี้ เป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ พัฒนาชีวิตของมนุษย์ที่เป็นขั้นเป็นตอนอย่างชัดเจน และมีความสำคัญในการพัฒนามนุษย์ให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ มีศักยภาพพร้อมในการปฏิบัติงาน

คำสำคัญ : การพัฒนามนุษย์, พุทธปรัชญาเศรษฐ

Abstract

The principles that make life better in physical wellness and mental health; Society and the environment, including culture, customs, and traditions. The economy has been able to feed

themselves and their families, etc. Quality of life and, most importantly, a person could hold their own as well as personal and social, is to help each other. Do not do it as a burden and a social problem.

In addition, a study of the effects of not developing their own skills, and learn the value of their human and social development. The Buddhist principles to be applied in human development were focused on various aspects, the behavior, psychological and intelligence. To study the principles applied in the development of human values and in the early development, the responsibility to act, principles of living a life of vigilance and happiness.

Theravada Buddhist philosophy for human development in self-improvement is the Five Precepts and the Five Virtues, the four principles of Bhavana for human development, and Iddhipada for work development. All these Buddhist principles are suitable for human resources development because they have clear steps in human life development.

Keywords : Human Development, Theravada Buddhist Philosophy

1. บทนำ

“การพัฒนามนุษย์ โดยมองคนในฐานะเป็นมนุษย์ หมายความว่ามนุษย์มีความเป็นมนุษย์ของเขามาเอง ชีวิตมนุษย์นั้นมีจุดหมาย จุดหมายของชีวิตคือ ความสุข ความอิสรภาพ ความดีความงามของชีวิต ซึ่งเป็นเรื่อง เฉพาะตัวบุคคล” (พระพรหมคุณภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), การศึกษา กับ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, 2542), หน้า 2.) การพัฒนามนุษย์ในที่นี้ไม่ใช่ไปเน้นด้านการ พัฒนาความสามารถหรือความรู้ในวิชาการต่าง ๆ แต่หมายถึงพัฒนาคุณสมบัติที่อยู่ภายในตัวบุคคล เช่น ศีลธรรมหรือพัฒนาจิตใจนั้นเอง การพัฒนามนุษย์ เป็นการพัฒนาขั้นพื้นฐานต่อเนื่องเป็นการพัฒนาระยะยาว มองคนในฐานะเป็นมนุษย์มีความหมายว่า มนุษย์มีความเป็นมนุษย์ของเขามาเอง ชีวิตมนุษย์นั้นมีจุดหมายโดย จุดหมายของชีวิต คือความสุข อิสรภาพ ความดีความงามของชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะตัวบุคคลและต้องให้ ความสำคัญว่า การจะพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์อย่างไร เพื่อพร้อมที่จะเป็นทรัพยากร เป็นทุนเป็น ปัจจัยที่มีประสิทธิภาพ ใน การพัฒนาประเทศโดยองค์รวม ส่วนการพัฒนามนุษย์ในความหมายเป็นการพัฒนา ระยะสั้น เป็นการพัฒนาโดยยุคสมัย มีความหมายขึ้นกับกาลเทศะ และสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมของยุคสมัย นั้น ๆ แต่ทั้งนี้แม้เป็นคำที่แยกออกจากกันชัดเจนแต่ทั้งสองคำมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างมากกล่าวคือดูย ภาพของการพัฒนาการได้ ๆ จะบังเกิดได้ประโยชน์สูงสุดต่อเมื่อมีการพัฒนาการอย่างมีดุลยภาพของการพัฒนา ทั้งสองอย่างด้วยกัน

เมื่อมนุษย์ถ้ามีการพัฒนาแล้วจะเป็นกำไรของชีวิต ดังนั้นการที่มนุษย์มีความรู้แล้วนำความรู้ที่มีนั้นมา พัฒนาทรัพยากรด้านอื่น ๆ ให้มีคุณค่าได้ดังนั้นมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ดังนั้น การพัฒนามนุษย์ จึง หมายถึง การส่งเสริมให้คนมีทางเลือกในชีวิตมากขึ้น สามารถใช้ชีวิตอย่างเต็มศักยภาพ การมีสุขภาพดี และมี

ความมั่นคงในชีวิต รวมทั้งมีเสรีภาพ และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ทั้งนี้ย่อมจำเป็นต้องอาศัยสภาพแวดล้อม ที่เอื้ออำนวยให้คนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ และสามารถเข้าถึงเครื่องมือสำคัญการเพิ่ม สมรรถนะของตนเองได้ บุคคลล้วนต้องการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ หรืออย่างน้อยก็ต้องการมีชีวิตที่เป็นสุขใน สังคม ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย และความต้องการของตนเอง พัฒนาตนเองได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นในสังคมโลก ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการพัฒนามนุษย์โดยบูรณาการนำหลักธรรมตามพุทธปรัชญา เกรวะเพื่อให้สอดคล้องกับศาสตร์แห่งการพัฒนามนุษย์สมัยใหม่

ในทางพระพุทธศาสนา้นั้นเกิดขึ้นตลอดเวลา นับตั้งแต่ว่าองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้อันตรัสมโพธิ ญาณ จนกระทั่งตัดสินพระทัยที่จะเผยแพร่พระพุทธศาสนาให้普ากูแก่ชาวโลก พระองค์ทรงจัดตั้งองค์กรสงฆ์ขึ้น ภายหลังจากการบรรลุธรรมของเหล่าปัญวัคคีย์ ซึ่งนับว่าเป็นองค์กรที่เก่าแก่ที่สุดในโลก ปัจจุบันองค์กรสงฆ์ดำรงอยู่ เรื่อยมาและมีหลักปฏิบัติที่ไม่เคยเสื่อมคลายแสดงให้เห็นถึงศักยภาพขององค์กรและหลักในการประพฤติ ปฏิบัติที่มั่นคงจนสามารถยึดเหนี่ยวให้องค์กรสงฆ์ยั่งยืนอยู่ได้อย่างดงามน่าศรัทธาเลื่อมใสมาตลอดจนถึงทุกวันนี้ เมว่าจะผ่านมานานับพันปีโดยมรรสมทางการเมือง สังคม และถูกบีบบังคับด้วยวิธีการต่าง ๆ จนสูญเสียฐานที่มั่นอัน เป็นเด่นเกิดขึ้นขององค์กรทางพระพุทธศาสนา แต่ก็สามารถเจริญอุปกรณ์ในหลาย ๆ ประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญกับขั้นตอนกระบวนการต่าง ๆ ในการพัฒนามนุษย์เป็นอย่างยิ่ง เนื่องจาก เจตจั่งของการจัดตั้งองค์กรสงฆ์นั้นเพื่อให้องค์กรตั้งกล่าวทำหน้าที่พัฒนาจิตใจมนุษย์ในสังคมโลกให้พ้นจาก ความทุกข์ ในขณะเดียวกันก็พัฒนาบุคลากรภายในองค์กรสงฆ์ให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เป็นผู้มีศักยภาพ พร้อมจะทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาและพร้อมที่จะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณต่อไปการพัฒนามนุษย์ในยุคปัจจุบัน ซึ่ง องค์ประกอบของการพัฒนามนุษย์นั้นได้แก่ การให้การศึกษา การฝึกอบรม การพัฒนา เป็นต้น การนำหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา มาบูรณาการควบคู่ไปกับการพัฒนาทรัพยากรมมนุษย์นั้นจะสามารถทำให้องค์กรนั้นจะเกิด ประโยชน์สูงสุดและประสบความสำเร็จอย่างแน่นอน คนในองค์กรก็จะทำงานอย่างมีความสุขและสุดท้ายองค์กรเองก็ จะบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่วางไว้ จะได้นำเสนอการพัฒนามนุษย์แนวพุทธปรัชญา เพื่อบูรณาการหลักธรรม ทางพระพุทธศาสนาประยุกต์กับการพัฒนามนุษย์อันเป็นศาสตร์สมัยใหม่ให้องค์กรหรือหน่วยงานที่ประสงค์ความ เจริญก้าวหน้าประสบความสำเร็จสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างถาวร

2. ความหมายของการพัฒนามนุษย์

มนุษย์นับเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า และเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินงานต่าง ๆ เป็นกำลังสำคัญของ องค์การ และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศไทยอีกด้วย เพราะฉะนั้นเราควรตระหนักรถึงคุณค่า และ ความสำคัญของมนุษย์ และได้มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพมาก ขึ้น จึงมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการพัฒนามนุษย์ไว้ดังนี้ คือ พระธรรมโกศาจารย์ (พระยุร รมมวิจิตโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พุทธวิธีบริหาร” อธิบายถึงการพัฒนามนุษย์ไว้ว่า การศึกษาอบรมใน พระพุทธศาสนาได้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ดังจะเห็นได้จากการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับการพัฒนาการ และวุฒิภาวะของผู้เรียน โดยที่พระพุทธเจ้าทรงเทียบความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียนของบุคคลเข้ากับบัวสี

เหล่า และทรงจำแนกประเภทของบุคคลที่จะเข้ารับการศึกษาอบรมไปตามจิต 6 และที่สำคัญคือพระพุทธเจ้า บุญให้ผู้เรียนนั้นลงมือปฏิบัติได้ด้วยตนเอง ตัวอย่างเช่น การบริหารงานบุคคลในพระพุทธศาสนา เริ่มตั้งแต่รับคนเข้ามาบวช ที่ต้องมีการกลั่นกรองโดยคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงมอบความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ในการให้การอุปสมบทแก่กุลบุตร เมื่อบวชเข้ามาแล้ว พระที่บวชใหม่จะต้องได้รับการฝึกหัดอบรม และการศึกษาเล่าเรียนจากพระอุปัชฌาย์โดยอยู่ภายใต้การปกครองดูแลของท่านจนกว่าพระราชบุตร 5 พระราชา (พระธรรมโกศาจารย์ ศาสตราจารย์ (ประยูร ธรรมจิตโต), พุทธวิธีบริหาร, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2549, หน้า 39.)

พระพรหมคุณภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พัฒนาตน” ว่า จากการที่มนุษย์พัฒนาได้นี้เองทำให้มนุษย์มีระดับการพัฒนาที่แตกต่างกัน ความแตกต่างทางสังคมในทศนัจฉំเกิดจากระดับการพัฒนาของบุคคล โดยท่านได้แบ่งบุคคลในสังคมออกเป็น 4 ระดับตามความสามารถในการพัฒนาจิตใจและปัญญา โดยวัดจากมาตรฐานของปุถุชน คือ 1) มนุษย์ที่ต่ำกว่ามาตรฐานปุถุชนสามัญ 2) มนุษย์ปุถุชนสามัญ 3) มนุษย์ที่พัฒนาแล้ว 4) มนุษย์ที่ประเสริฐ

วศิน อินทสาระ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “คติชีวิตเพื่อชีวิตที่เติบโตและเข้มแข็ง” ว่า ชีวิตมนุษย์คือ ความดีงามความสูงของชีวิตด้านใน (ชีวิตมี 2 ด้าน คือ ด้านนอกกับด้านใน ด้านนอก หมายถึง ส่วนที่เกี่ยวกับร่างกาย ด้านใน หมายถึง ส่วนที่เกี่ยวกับจิตใจ) ทั้งสองด้าน หมายถึง ชีวิตที่ดีนั้นเอง ทุกคนต้องการชีวิตที่ดีหรืออย่างน้อยก็ต่ำกว่าเก่า ชีวิตจะมีคุณภาพได้ด้วยการทำงานที่เข้าทำ ถ้าการทำงานที่เข้าทำนั้นดี ก็จะทำให้ชีวิตของเขาดีขึ้น การงาน เช่นไร เรียกว่า การงานที่ดี คือ การงานที่ไม่เบียดเบียนตน และผู้อื่น สุจริต และมีประโยชน์รายได้ จำกابบ้างน้อยบ้างก็ไม่สำคัญเท่ากับการรู้จักรองตนของเขา คนมีรายได้มากไม่รู้จักรองตน ก็ไม่มีความสุข และมักจะหมุนไปทางความเสื่อม คนมีรายได้น้อย แต่รู้จักรองตนยังสามารถดำเนินตนให้平安 เจริญมั่นคงได้ ทั้งสองพวgnี้ให้เห็นเป็นตัวอย่างอยูู่่ไป เขาต้องหมั่นบริจารทรัพย์ทำบุญ หรือช่วยเหลือผู้อื่นบ้างตามกำลัง และตามความสมควร หมั่นรักษาศีล คือ รักษาความประพฤติ กิริยามารยาทให้ดูดี งานเหมาะสม ไม่เป็นที่รังเกียจของผู้พบเห็นคบหาสมาคม หมั่นเจริญภวานิค คือ อบรมจิตขัดเกลาจิตใจ ให้มีกิเลสเบาบาง เข้าใจเพื่อนมนุษย์ และปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์อย่างถูกต้องดีงาม ทำชีวิตของตนให้สงบสุข และมีประโยชน์ (peaceful and peaceful life) นี่แหลกคือชีวิตที่พึงปรารถนา (วศิน อินทสาระ, คติชีวิตเพื่อชีวิตที่เติบโตและเข้มแข็ง, พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดा, 2543), หน้า 45- 47)

3. ความสำคัญของการพัฒนามนุษย์

การพัฒนามนุษย์มีความสำคัญทั้งต่อบุคคล และสังคม เป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดสร้างขึ้น และขวนขวยให้ได้มาด้วยตัวของมนุษย์เอง นอกจากนั้นยังเป็นเกณฑ์ หรือมาตรฐานที่จะทำให้มนุษย์ได้พัฒนาตนเองไปสู่ เป้าหมายที่พึงปรารถนา บุคคลและครอบครัวที่มีชีวิตที่ดี ย่อมมีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตให้ดีขึ้นในทุก ๆ ด้านอยู่ตลอดเวลา เป็นต้นว่า ด้านการศึกษา อาชีพรายได้สุขภาพอนามัย คุณธรรมจริยธรรม ในลักษณะเช่นนี้ เข้าย่อมจะมีความสามารถในการปรับปรุงทั้งตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อมให้เกิดคุณค่าหรือประโยชน์สูงสุด

ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมก็จะลดลงหรือหมดไปได้ ออาทิเช่น ปัญหารอกรอบครัว ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ การการพัฒนามนุษย์ให้เจริญก้าวหน้าในทิศทางที่ถูกต้องตามครรลองที่เดินนั้นย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน เช่น มีหลักในการดำเนินชีวิตที่ดี มีผู้ชี้แนะข้อดีข้อเสียให้พิจารณา ประพฤติปฏิบัติ และมีสิ่งแวดล้อมที่ดีเหมาะสมแก่การพัฒนาชีวิต แม้ว่าทุกคนต่างก็พยายามเพื่อจะพัฒนาชีวิตของตน เพื่อให้ชีวิตดำเนินในวิถีทางที่ถูกต้องก็ตาม แต่ก็มีอุปสรรคที่ค่อยลิดรอนความเจริญก้าวหน้าของการดำเนินชีวิตอยู่เสมอ และอุปสรรคที่สำคัญนี้ก็คือ obsymu คือทางแห่งความเสื่อมความพินาศแห่งชีวิต และเป็นเหตุแห่งความย่ำแย่ยับ เป็นที่ทราบกันดีว่าภูฐานของปัญหาอาชญากรรม ส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นนั้นมีสาเหตุมาจากการอุปสมบท ณ วัดหนองปลิง ตำบลหนองแสง อำเภอห้วยกระเจา จังหวัดกาญจนบุรี ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง), 2545, หน้า 67.)

ส่วนประเทศที่มีประชากรไม่มีคุณภาพนั้น จะประสบกับปัญหาความล่าช้าหรือความล้มเหลวในการพัฒนาประเทศ ซึ่งเป็นปัญหาต่อสังคมภาพความมั่นคง และความปลอดภัยของประเทศด้วย ดังนั้นประเทศทั้งหลายจึงใช้ความพยายามกันอย่างเต็มที่ ในการที่จะปรับปรุงพัฒนาประชากรที่ด้อยคุณภาพให้มีชีวิตที่สูงขึ้น จนถึงระดับมาตรฐานที่สังคมต้องการ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้บุคคล และสังคมเกิดความเจริญก้าวหน้า มีความสุข สมบูรณ์พูนสุข และเกิดความมั่นคงปลอดภัยไปพร้อม ๆ กัน ดังนั้นการพัฒนามนุษย์มีความสำคัญทั้งต่อบุคคล และสังคมอย่างยิ่ง โดยผู้ที่ได้รับการพัฒนาจะช่วยให้ตนเอง และสังคมเกิดลักษณะ 5 ประการดังมีรายละเอียดต่อไปนี้ คือ 1) บุคคลจะมีการดำเนินชีวิตในแนวทางที่ดีใช้วิธีการอันชอบธรรมในการสนองความต้องการในด้านต่าง ๆ ของตนโดยไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเอง และผู้อื่น 2) บุคคลจะมีการสร้างสรรค์พัฒนา คิดปรับปรุงตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นอยู่เสมอ 3) บุคคลจะใช้ภูมิปัญญา เทคโนโลยี และวิธีการแห่งสันติในการแก้ปัญหาต่าง ๆ 4) บุคคลจะมีการยอมรับในคุณค่า และความสำคัญของตนเอง ผู้อื่น สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการอยู่ร่วมกันในสังคมจึงมีปัญหา และความขัดแย้งน้อย 5) บุคคลจะเป็นพื้นฐานของครอบครัว และสังคมที่มีความสงบสุข มีความเจริญก้าวหน้า มีเสถียรภาพความปลอดภัย ความเป็นปึกแผ่น มั่นคง และความเป็นระเบียบเรียบร้อย (จ่าสิบเอกมนตรี พลเยี่ยม, “แนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตของพลทหาร กองประจำการในกองร้อย จังหวัดทหารบกรร้อยอีด”, สารนิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหากรุษวิทยาลัย), 2549, หน้า 10-11.)

4. เป้าหมายของการพัฒนามนุษย์

เป้าหมายของการพัฒนามนุษย์แบ่งออกเป็น 3 ระดับดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ คือ

1. เป้าหมายของการพัฒนามนุษย์ระดับพื้นฐาน ได้แก่ การศึกษาหาความรู้ มีความประพฤติดีพึงตนเองได้ และสามารถประกอบอาชีพที่สุจริตได้ (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม, “การพัฒนาคุณภาพชีวิต”, ใน สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี 2551, (กรุงเทพมหานคร : นวสาสน์การพิมพ์, 2551), : 425 - 426.) แนวทางที่จะนำความรู้ความประพฤติมาพัฒนานั้น มีสาระสำคัญดังนี้ คือ 1) พัฒนาวินัย และคุณธรรมให้เกิดขึ้นกับ

ตนเอง 2) รู้จักแสดงความเคร่งต่อปิดมารดา ครูอาจารย์ด้วยความสุภาพ 3) ตั้งใจหาความรู้ 4) ฝึกมารยาทพื้นฐานของสังคม 5) ในการแสวงหาทรัพย์ ต้องมีเป้าหมายในการแสวงหา คือต้องมีอาชีพที่สุจริต

2. เป้าหมายของการพัฒนามนุษย์ระดับกลาง ได้แก่ ความต้องการความสุขในการครองเรือน มีคุณรองที่ดี มีบุตรที่เชื่อฟัง มีทรัพย์สมบัติ และมีเพื่อนที่ดี เป็นต้น แนวทางในการพัฒนาการพัฒนามนุษย์ในระดับกลาง มีสาระสำคัญดังนี้ คือ 1) การปฏิบัติต่อมารดา บิดา ด้วยการทำให้ท่านสบายใจ 2) มีความเคร่ง เกรงใจ ทุกคนที่มีคุณธรรม 3) มีความสามัคคีในครอบครัว มีความรักให้กันและกัน 4) ให้กำลังใจและชื่นชมเมื่อทำดี และทำหนามือ ทำผิด 5) ฝึกสุกให้รู้จักช่วยเหลือตนเอง ปลูกฝังคุณธรรมให้กับลูก 6) ไม่ใช้อารมณ์ตัดสินปัญหา ควรใช้เหตุผล 7) สามีภรรยารู้จักรองใจกันด้วยหลักธรรมาธิรัมย์ 8) มีความสันโดษ ไม่สร้างหนี้สิน 9) จบเพื่อนดีไม่คบคนพาล

3. เป้าหมายของการพัฒนามนุษย์ระดับสูง ได้แก่ ความต้องการการพัฒนาทุกข์ จึงต้องประพฤติธรรมมีจุดมุ่งหมาย และเพื่อนิพพาน เพื่อการครองชีวิตที่ประเสริฐ เป็นการพัฒนาจิตให้หมดกิเลสเป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิตที่มนุษย์ต้องการ เป็นการดับทุกข์อย่างสิ้นเชิง การพัฒนาในการกำหนดเป้าหมายในระดับสูง มีหลักปฏิบัติดังนี้ 1) หวานกระเสกเลสเพื่อเอาชนะสิ่งทั้งปวงมีชีวิตอยู่ด้วยการหวานกระแส ไม่ปล่อยชีวิตไปตามกระแส คือ ความโลกความโกรธ ความหลง 2) ใช้ปัญญาเลิกความมงาย เพราะความมงายเป็นเครื่องบั่นทอนชีวิต 3) พิจารณาความทุกข์ ด้วยปัญญา จิตที่มันเป็นทุกข์จะหายไปแต่ถ้าพิจารณาความทุกข์ด้วยปัญญา ความทุกข์จะหายไป 4) ใช้ปัญญาพิจารณาทุกสิ่งล้วนเป็นอนิจัง ชีวิตเกิดมาเมื่อดับเทืนปัจจัยที่ทำให้ดับจึงไม่ยึดมั่นถือมั่น ถือในสภาวะธรรมทั้งหลาย 5) พัฒนาจิตที่ปลดภัยพ้นจากกิเลสเป็นจิตที่มีสุขภาพจิตที่ดี มีความสะอาด สว่าง สงบ หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดมีนิพพานเป็นที่สุด เป้าหมายของการพัฒนามนุษย์ทั้ง 3 ระดับนั้น ขึ้นพื้นฐานเพื่อต้องการให้มีการครองตน ครองงานที่ดี ระดับกลางเพื่อมีความสุขในการครองเรือน และระดับสูงเพื่อการครองชีวิตที่ประเสริฐ เพื่อความพันทุกข์ (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ร่มมุจิตโต), ขอบฟ้าแห่งความรู้กับผลงานด้านการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ หจก. สามลดา, 2548), หน้า 27.)

5. การศึกษา กับการพัฒนามนุษย์

ในเรื่องการพัฒนามนุษย์นั้น การศึกษาเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ประสบผลสำเร็จ เพราะ การศึกษาทำให้คนพัฒนาขึ้นได้ และการศึกษา ก็เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนามนุษย์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงรวบรวมเนื้อหาของนักวิชาการหลายท่านที่ได้กล่าวเกี่ยวกับการศึกษาไว้ ดังนี้

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ร่มมุจิตโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ขอบฟ้าแห่งความรู้กับผลงานด้านการศึกษา” ว่า การศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ จะต้องมีองค์ประกอบ 4 ประการที่เรียกว่า จตุสัdomก์ของการศึกษา มีดังต่อไปนี้

1) การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพ หมายถึง การเรียนเพื่อเตรียมเครื่องมือสำหรับการศึกษา ต่อเนื่องตลอดชีวิตหรือการเตรียมจิตใจของผู้เรียนให้มีความพร้อมที่จะศึกษาต่อไป และตามหลักพระพุทธศาสนา คือขั้นแรกผู้เรียนต้องมีฉันทะที่จะเรียนฝึกอบรมให้มีสติ และสามารถเพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความจำได้ตลอดรู้จักรู้จักดิวิเคราะห์แยกแยะข้อมูลทั้งหลายเพื่อแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

2) การศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถภาพ หมายถึง การเรียนเพื่อนำความรู้มาปฏิบัติให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ และสามารถทำงานร่วมกับคนอื่นได้ เพื่อให้ทีมงานแข็งแกร่งซึ่งคนรุ่นใหม่ต้องมีมนุษย์สัมพันธ์ และมีคุณธรรมจริยธรรมในการทำงานร่วมกันในงานต่าง ๆ เพื่อวางแผนฐานให้กับระบบธรรมาภิบาล ก็คือการบริหารจัดการที่ดีเน้นความโปร่งใส ไม่มุ่งเน้นแต่โงกินบ้านเมือง

3) การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นคนดีใช้ความรู้ความสามารถทำคุณประโยชน์แก่ผู้อื่นคือสอนให้อยู่อย่างมีความสุขด้วยการทำคุณประโยชน์ให้แก่สังคม

4) การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ภาพ หมายถึง การศึกษาต้องพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เต็มตามศักยภาพทั้งทางกาย ทางสังคม ทางอารมณ์ และทางปัญญา สามารถแก้ปัญหาชีวิตได้

6. ความมุ่งหมายของการพัฒนามนุษย์

คนเราเกิดมาต้องมีจุดหมายของตัวเอง จึงต้องรู้ความมุ่งหมายของการพัฒนาชีวิตซึ่งจำแนกได้ 3 ประการ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ คือ

1) เพิ่มพูนความรู้ และความคิด นับเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องเตรียมตัวพัฒนาตนเองในการเรียนรู้ นับว่ามีคุณค่าหรือคุณภาพอันควรแก่การดำเนินงานที่ดีทั้งหลาย อันเนื่องจากมนุษย์ได้ฝึกหรือพัฒนาตนเองด้านความคิด

2) เพื่อเพิ่มพูนทักษะ และความชำนาญ มนุษย์ที่ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตแล้วจะเพิ่มพูนทักษะและความชำนาญให้มีคุณค่า ที่สอดคล้องกับความคิดดังที่กล่าวมาแล้ว

3) เพื่อพัฒนา และเปลี่ยนแปลงเจตคติ และความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ มนุษย์ที่ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตแล้ว จะเปลี่ยนแปลงเจตคติ และพฤติกรรมด้านความรู้สึกจากเจตคติและอารมณ์ในเชิงลบ เป็นเจตคติ และอารมณ์เชิงบวก และสามารถควบคุมอารมณ์ของตนได้ อันจะช่วยพัฒนามนุษย์ให้เป็นคนดีมีน้ำใจแห่งการเสียสละ ใจกว้าง รู้จักให้เกียรติผู้อื่น และช่วยลดความเห็นแก่ตัวของตน เพื่อเพิ่มความมีน้ำใจสูงในตัวมนุษย์ให้มากขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีแก่มนุษย์ (รองศาสตราจารย์ สงวน สุทธิเลิศอรุณ, พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรพาพัฒน์, 2543), หน้า 127 - 128.)

7. องค์ประกอบของการพัฒนามนุษย์

องค์ประกอบของการพัฒนามนุษย์ คือหد้ายสิ่งulatory ที่มีอยู่อย่างมารวมกันเข้าเป็นหนึ่งเดียวเพื่อที่จะให้สมบูรณ์เพื่อที่จะทำให้บุคคลมีคุณภาพที่ดี หรือมีลักษณะของชีวิตที่มีความสุขความสงบ และความพึงพอใจในการมีชีวิตได้อย่างแท้จริงนั้น จะต้องประกอบด้วยปัจจัยเหล่านี้ เป็นพื้นฐานที่สำคัญมีหลักอยู่ 4 ประการ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ คือ

1) ความสมบูรณ์ด้านร่างกาย และสติปัญญา หมายถึง ว่าการที่มนุษย์จะมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้นั้น จะต้องมีความเป็นปกติของร่างกาย และสติปัญญาเป็นพื้นฐาน ซึ่งได้แก่ การมีอวัยวะ ต่าง ๆ ของร่างกายสมบูรณ์ครบถ้วน

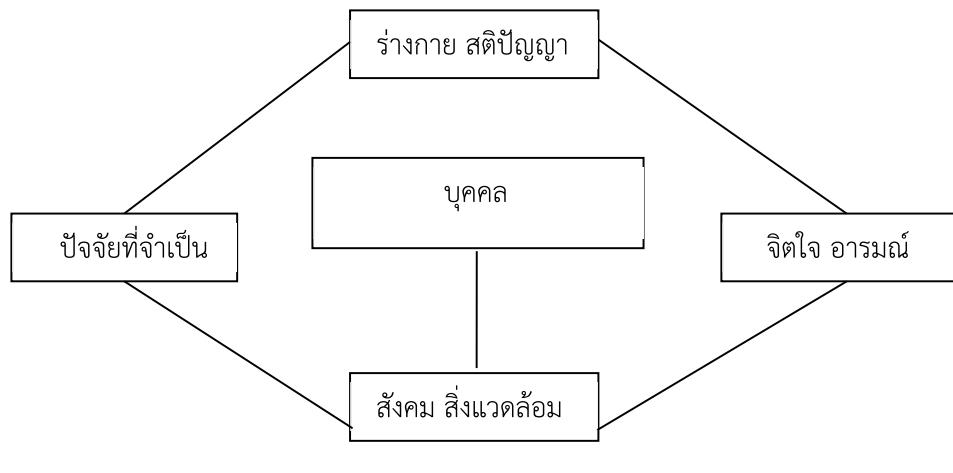
มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีพลังกำลังที่สามารถทำกิจกรรมได้ เช่นเดียวกับคนอื่น ๆ มีระดับการพัฒนาการของสติปัญญาเป็นปกติ สามารถศึกษาเล่าเรียนคิดไตรตรองหาเหตุผลต่าง ๆ รวมทั้งสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้

2) ความสมบูรณ์ด้านจิตใจ และอารมณ์ หมายถึง การเป็นผู้มีจิตใจที่ดี มีอารมณ์แจ่มใส และมั่นคง ไม่แปรปรวนหุ่งเหี้ยมโนโหง่าย จิตใจมีคุณธรรมไม่อิจฉาริยา หรือเคียดแค้นพยาบาทผู้อื่น เป็นผู้มองโลกในแง่ดี มีความโอบอ้อมอารี พร้อมที่จะช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากหรือเดือดร้อนเสมอ การมีพื้นฐานด้านจิตใจ และอารมณ์ ที่ดี จะช่วยให้บุคคลเกิดความสุข และความสงบในการดำรงชีวิต

3) ความสมบูรณ์ด้านสังคม และสิ่งแวดล้อม หมายถึง การเป็นคนที่ได้รับการยอมรับจากคนทั่วไป อันเนื่องมาจากการมีมนุษย์สัมพันธ์อันดี มีความสามารถในการปรับตัวยอมรับความสามารถ และความสำคัญของผู้อื่น ตลอดจนสิ่งอื่น ๆ ที่อยู่รอบตัว ดังนั้น จึงเป็นผู้ที่เห็นคุณค่าของบุคคล และสิ่งแวดล้อม และคิดที่จะปรับปรุง และพัฒนาให้สิ่งแวดล้อมเหล่านั้นคงคุณค่า และประโยชน์อยู่ตลอดไป จะยอมให้เกิดความเสียหายหรือผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมบ้าง ก็เป็นเพียงส่วนน้อยที่สุด การมีความสมบูรณ์ด้านสังคม และสิ่งแวดล้อม จะช่วยให้บุคคลมีชีวิตที่เหมาะสมกับกลุ่มและเข้ากันได้กับสังคม และสิ่งแวดล้อมของตน

4) ความสมบูรณ์ด้านปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ หมายถึง ความสามารถที่จะจัดหาสิ่งจำเป็นต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ชีวิตดำรงอยู่ได้อย่างดีตามฐานะของตนเอง ตลอดจนสภาพของสังคมเศรษฐกิจ และยุคสมัย ปัจจัยจำเป็นเหล่านี้ ได้แก่ ปัจจัย 4 ชั้น มี อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรคสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ การศึกษา การพักผ่อน ซึ่งบุคคลจำเป็นต้องจัดหาหรือจัดให้มีขึ้นตามความจำเป็นในสภาพสังคม และสิ่งแวดล้อมของตน การมีปัจจัยจำเป็นในการดำรงชีวิตที่เพียงพอ ย่อมช่วยให้บุคคลมีความสะอาดสุขาภิบาล สำราญ สะอาด สวยงาม ความสุข และความพึงพอใจ

จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบทั้ง 4 ประการ ตั้งกล่าว ล้วนมีความสมพันธ์ซึ่งกันและกัน และเป็นพื้นฐานที่ส่งผลต่อเนื่องกัน นำไปสู่การพัฒนาของบุคคล ดังแผนภูมิต่อไปนี้ (จาสิบเอกมนตรี พleyaym, “แนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตของพลಥหารกองประจำการในกองร้อย จังหวัดทหารบกร้อยเอ็ด”, สารนิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต, อ้างแล้ว, หน้า 8- 10.)

นักวิชาการได้ให้ความหมายขององค์ประกอบของการพัฒนามนุษย์ ไว้ดังนี้

วิลาวัณย์ จารணานนท์ และคณะ ได้อ้างถึงใน อาร์ชี ชาರ์มา (Sharma) ผู้เชี่ยวชาญของยุนนานิสโก ได้กล่าวไว้ว่า “ชีวิตจะมีคุณภาพได้หรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบสำคัญอีก 5 ประการ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ คือ

1) มาตรฐานการครองชีพหรือระดับความเป็นอยู่ ประกอบไปด้วยปัจจัยอย่างอีก 5 ประการ คือรายได้ ประชากรต่อหัว สุขภาพ ที่อยู่อาศัย สวัสดิการทางสังคม และการศึกษา ระดับความเป็นอยู่ของบุคคล และครอบครัว จะดีขึ้น ถ้าประเทศมีรายได้สูงสามารถนำไปใช้ในครอบครัวมีสุขภาพดี มีที่อยู่อาศัยที่มีความมั่นคงปลอดภัย รัฐจัดการศึกษา พื้นบ้านเพื่อการมีอาชีพและจัดโอกาสทางการศึกษาที่ดีให้พอเพียงอย่างทั่วถึง ตลอดจนการจัดหลักประกันเรื่อง สวัสดิการสังคม เมื่อเจ็บป่วย พิการ และเมื่อชราหรืออาจรวมถึงการตกงาน และเมื่อดึงครัวที่มีรายได้ต่ำ

2) สภาพการเปลี่ยนแปลงประชากร ประกอบไปด้วยปัจจัยอย่างอีก 5 ประการ คือ อัตราเพิ่มประชากร อัตราการเกิด อัตราการตาย องค์ประกอบด้านอายุ และการย้ายถิ่นรัฐจำเป็นต้องจัดบริการต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สวัสดิการ การศึกษา การแพทย์ และสาธารณสุข ศาสนา สาธารณูปโภคให้พอย่างมาก กับขนาดของประชากรแต่ละชุมชน จะเป็นเศษได ประชากรวัยเด็ก วัยทำงานหรือวัยชรา นั่นคือไม่ว่าจะมีคนเกิดที่ไหน ตายที่ไหน หรือจะตั้งหลักแหล่งที่ไหนประกอบอาชีพใด ปริมาณเท่าใด จะต้องเกี่ยวข้องกับการจัดการของรัฐทั้งสิ้น

3) ทรัพยากร ประกอบไปด้วยปัจจัยอย่างอีก 5 ประการ คือ มนุษย์ อาหาร เงินทุน ธรรมชาติ และเทคโนโลยี ทรัพยากรที่สำคัญที่สุด คือทรัพยากรมนุษย์ เพราะถ้ามนุษย์มีคุณภาพมีความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ตัดสินทางเลือกที่ฉลาดในการดำเนินชีวิตประจำวัน และประกอบอาชีพที่ดี จะทำประโยชน์ให้กับตนเอง ครอบครัว และประเทศชาติ ได้อย่างมหาศาล และในทางตรงกันข้าม ทรัพยากรมนุษย์ก็อาจทำลายทุกสิ่งทุกอย่างที่ได้สร้างสม่าวันเป็นเวลาอันยาวนานให้สูญสิ้นไปในชั่วพริบตา ดังนั้น ในยุคของวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเจริญมากยิ่งต้องเน้นในเรื่องจิตใจ และคุณธรรมควบคู่กันไปให้มากด้วย อย่างไรก็ตามทรัพยากรธรรมชาติที่มีอย่างจำกัด นับวันจะหมดไปทุกวัน อันเนื่องจากความต้องการของประชากรที่เพิ่มอย่างรวดเร็ว ซึ่งเกินกว่าที่มนุษย์จะสามารถจัดหาทรัพยากรธรรมชาติมาตอบสนองให้ทันกับปริมาณเพิ่มของประชากรได ในระดับครอบครัวก็เช่นเดียวกัน ต้องพยายามอบรมเลี้ยงดูให้การศึกษา ซึ่งจะให้สามารถเป็นคนมีคุณธรรม มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณภาพ รู้จักวิธีจัดหา และใช้ทรัพยากรของครอบครัว และชุมชนอย่างคุ้มค่าประหยัด มีประสิทธิภาพ ยิ่งกว่านั้นครอบครัวต้องมีความสามารถจัดหาทรัพยากรให้พอเพียงกับสมาชิกในแต่ละช่วงเวลาได้เป็นอย่างดี

4) ระบบสังคม และวัฒนธรรม ที่ประกอบไปด้วยปัจจัยอย่างอีก 5 ประการ คือ ระบบสังคม ค่านิยมทางศาสนา วิถีชีวิต ค่านิยมทางวัฒนธรรม และระบบการปกครอง เป็นที่ทราบกันว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคม ไม่สามารถจะแยกตัวอยู่อย่างโดดเดี่ยวได จึงต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคมเมื่อสังคมขยายตัวเพิ่มขึ้น และมีความสับซับซ้อนมากขึ้น จึงต้องมีระบบ มีกฎเกณฑ์ที่เรียกว่า รูปแบบการปกครอง ที่นำไปสู่การปฏิบัติอันเกิดจากความเชื่อ ความศรัทธา และค่านิยมทางศาสนา จนเป็นวิถีชีวิตของสมาชิกนั้น ๆ ที่เรียกว่า วัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อ

ความสงบสุขร่วมกัน อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตทุกระดับ อย่างไรก็ตามระบบสังคม และวัฒนธรรม ของแต่ละสังคมย่อมมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่แตกต่างกัน ดังปรากฏในแต่ละสังคม

5) กระบวนการพัฒนา โดยประกอบไปด้วยปัจจัยอย่างอีกทั้ง 5 ประการ คือลำดับความสำคัญของการพัฒนา ประสิทธิภาพ และความสามารถของบุคคล การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม และการพัฒนาระบบการค้า การพัฒนาเป็นกระบวนการที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น โดยจะต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องสัมพันธ์กันกับปัจจัยทางสังคม สภาพแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติในด้านคุณภาพชีวิตทั้งระดับบุคคล ครอบครัว และประเทศนั้น ดังนั้นประเทศไทยแต่ละสังคมจะต้องมีการพัฒนาอยู่เสมอเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมาย การมีชีวิตที่ดี ตามที่สังคมจะกำหนดเกณฑ์มาตรฐานได้ โดยพิจารณาจากปัจจัยสำคัญดังกล่าวแล้ว อย่างไรก็ตาม องค์ประกอบของคุณภาพชีวิตทั้ง 5 ประการ มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันประดุจลูกโซ่ ดังแผนภูมิวงจรสัมพันธ์ขององค์ประกอบคุณภาพชีวิต ดังนี้ (วิลาวัณย์ จันยานันท์ และคณะ, ภาวะประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, 2528), หน้า 20 - 59.)

8. ลักษณะของการพัฒนามนุษย์

การพัฒนามนุษย์กล่าวมาแล้วข้างต้น เมื่อนำมาพิจารณาร่วมกับคำนิยามหรือความหมายของการพัฒนามนุษย์ที่นักวิชาการทั้งหลายให้ไว้ ทำให้เราสามารถอธิบายลักษณะของบุคคลที่มีชีวิตที่มีคุณภาพได้อย่างถูกต้อง จะต้องมีลักษณะ 2 ประการ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้ คือ

1) บุคคลนั้นได้มีสิ่งจำเป็นพื้นฐานแก่ความต้องการของชีวิต ได้แก่

- 1.1) อาหาร หมายถึง อาหารที่จำเป็นต่อสุขภาพ
- 1.2) ที่อยู่อาศัย มีห้อง และเครื่องป้องกันอันตรายต่าง ๆ
- 1.3) เสื้อผ้าสำหรับสวมใส่อย่างเหมาะสม และเพื่อป้องกันความรุนแรงของอากาศ
- 1.4) สุขภาพ หมายถึง การมีสุขภาพแข็งแรง กระปรี้กระเปร่า เจ็บไข้heads
- 1.5) ความมั่นคง และอิสระจากความไม่สงบต้องนั้น หมายถึง มีเศรษฐกิจที่ดี สังคมดีและสนับสนุนการเมือง

2) ความพึงพอใจต่อตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยบุคคลจะต้องรู้สึกว่าชีวิตของตนมีการสมกลมกลืนกับสิ่งต่าง ๆ อย่างดี คือ ความกลมกลืนกับความต้องการของตนกับความสำเร็จที่น่าจะเป็นไปได้ ความرابรื่นของครอบครัวความสำนึกรักที่ดีระหว่างบุคคลต่อชุมชน และต่อประเทศชาติ ตลอดจนความกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งภาวะความพึงพอใจดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้บุคคลนั้นจะต้องมีลักษณะ ดังนี้

- 2.1) มีค่านิยมที่เหมาะสมกับสังคม วัฒนธรรม การเมือง และสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจ ซึ่ง เป็นสิ่งที่แต่ละบุคคลสามารถใช้เป็นรากฐานการตัดสินใจอันสำคัญของชีวิต
- 2.2) มีความสมดุลระหว่างความปรารถนา และความเป็นไปได้ที่จะบรรลุถึงความสมปรารถนา
- 2.3) มีจุดมุ่งหมายของชีวิต

2.4) มีชีวิตกลมกลืนกับครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม (จ่าสิบเอกมนตรี พลเยี่ยม, “แนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตของพลทหารกองประจำการในกรุงร้อย จังหวัดทหารบกร้อยเอ็ด”, สารนิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต, อ้างแล้ว, หน้า 8- 9.)

9. ประโยชน์ของการพัฒนามนุษย์

เมื่อพัฒนามนุษย์ได้แล้วสิ่งที่ตามมาก็คือประโยชน์ที่ได้รับและมีนักวิชาการได้เขียนถึงประโยชน์ของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ดังนี้

เสน่ห์ จุ้ยโต ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “การจัดการทรัพยากรมนุษย์” ไว้ดังนี้

- 1) การพัฒนามนุษย์ช่วยทำให้ระบบและวิธีปฏิบัติงานมีสมรรถภาพดีขึ้น
- 2) การพัฒนามนุษย์เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะช่วยทำให้เกิดการประทัยด
- 3) การพัฒนามนุษย์ช่วยลดระยะเวลาของการเรียนรู้งานให้น้อยลง
- 4) การพัฒนามนุษย์เป็นการช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่ของผู้บังคับบัญชา หรือหัวหน้าหน่วยงานต่าง ๆ
- 5) การพัฒนามนุษย์เป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่จะช่วยกระตุนบุคลากรต่าง ๆ

เสน่ห์ จุ้ยโต (ดร.), การจัดการทรัพยากรมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ 7, (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, 2547), หน้า 154-155.)

10. หลักพุทธปรัชญาเเคร瓦ทในการพัฒนามนุษย์

พุทธปรัชญาเเคร瓦ทนั้นถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่สามารถฝึกฝนพัฒนาตนเองได้ นักประชัญญ่ร่วมสมัยในทางพุทธศาสนากล่าวว่า “มนุษย์มีธรรมชาติพิเศษ คือ เป็นสัตว์ที่ฝึกได้ (พัฒนาได้) และต้องฝึก” (พระธรรมปีก (ป.อ.ปยุตโต), แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : กองทุนวัฒนธรรม, 2544), หน้า 43-45) ในทรอศนะของพุทธปรัชญาเเคร瓦ท คุณสมบัติหรือความสามารถทุกอย่างที่มนุษย์มีล้วนเป็นผลมาจากการฝึกฝนพัฒนาตนเอง ทั้งสิ้น ถ้ามนุษย์ต้องการให้มีคุณสมบัติใด ๆ ในตนเอง มนุษย์สามารถฝึกฝนพัฒนาได้ด้วยการปฏิบัติตามหลักที่พระพุทธองค์ได้ทรงวางเอาไว้

พระพุทธศาสนาให้มนุษย์เป็นศูนย์กลางในการพัฒนา กล่าวคือ มนุษย์ต้องเป็นผู้กระทำด้วยการฝึกฝนอบรมให้เกิดคุณสมบัติภายในตน ซึ่งได้แก่คุณสมบัติทางกาย ทางศีล ทางจิต และทางปัญญา มนุษย์จึงเป็นผู้กระทำ หรือผู้สร้างให้เกิดมีคุณสมบัติตั้งแต่ล่างนี้ ให้เกิดการพัฒนาในเรื่องความเป็นมนุษย์ และมนุษย์ก็ยังเป็นผู้ที่ถ่ายทอดคุณสมบัติที่ตนทำให้มีขึ้นอีกด้วย นับเป็นการพัฒนาในเรื่องของทรัพยากรมนุษย์ โดยหลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา มนุษย์ นั้นก็เพื่อให้อยู่ด้วยความไม่ประมาท ไม่มัวแมในชีวิต ในความมั่งมี ในสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งมีถาวรสักนำ หลักธรรมมาพัฒนาตนให้ดีแล้ว ย่อมดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพไปในตัวเอง หลักธรรมคำสอนที่นำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตล้วนเป็นหลักธรรมที่มีจุดมุ่งหมายให้มนุษย์มีชีวิตที่ดีขึ้น และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยไม่เบียดเบี้ยนกัน

11. เบณฑ์ศีลและเบณฑ์ธรรม

เบณฑ์ศีล คือ ข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับควบคุมภายในและว่าจาระให้ตั้งอยู่ในความดีงาม ส่วนเบณฑ์ธรรม คือ ธรรมที่มีความงามเป็นข้อปฏิบัติพิเศษที่ยิ่งขึ้นไปกว่าศีล ซึ่งจะทำให้มุขย์เป็นคนดี มีคุณธรรม มีกิริยา วาจา ใจ ที่สะอาดดงงาม ซึ่งหลักเบณฑ์ศีลและเบณฑ์ธรรมนั้นเป็นหลักธรรมที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน นับได้ว่าเป็นหลักธรรมเบื้องต้นหรือพื้นฐานสำหรับพุทธศาสนาชนิดทั้งหลาย

1. เบณฑ์ศีล

หลักเบณฑ์ศีล ในประเทศไทยพุทธศาสนาที่ปรากฏมีหลายแห่งในพระไตรปิฎก เช่นใน พระสูตตันต์ปิฎก สังยุตตนิกาย สพายตันนวรรค พระพุทธเจ้าตรัสถึงเบณฑ์ศีลว่า เป็นธรรมของสตรีผู้ครองเรือน มีใจความว่า “ดุกรกิษฐ์ทั้งหลาย มาตุคามผู้ประกอบด้วยธรรม 5 ประการ เป็นผู้สามารถถอยครองเรือน ธรรม 5 ประการเป็นไฉน คือ มาตุคามเป็นผู้ดูแลเรือนจากการฝ่าสัตว์ 1 จากการลักทรัพย์ 1 จากการประพฤติผิดในการ 1 จากการพูดเท็จ 1 จากการดื่มน้ำماءคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท 1 ดุกรกิษฐ์ทั้งหลาย มาตุคามผู้ประกอบด้วยธรรม 5 ประการนี้แล เป็นผู้สามารถถอยครองเรือน” (ส.สพ.18/469/264.)

ในพระสูตตันต์ปิฎก ที่ชนิกาย ปากีกรรม พระพุทธเจ้าตรัสแสดงเบณฑ์ศีลว่า เป็นหลัก ปฏิบัติเรียกว่า สิกขบท ความว่า สิกขบท 5 อย่าง คือ

“ปณาติปata เวรมณี	(เจตนาเป็นเครื่องดเว้นจากการฝ่าสัตว์)
อทินนาทานา เวรมณี	(เจตนาเป็นเครื่องดเว้นจากการลักทรัพย์)
การแสดงสุภาษณ์	(เจตนาเป็นเครื่องดเว้นจากการประพฤติผิดในการ)
มุสาวาทฯ เวรมณี	(เจตนาเป็นเครื่องดเว้นจากการพูดเท็จ)
สรุมาเรยมัชชปมาทภูรานา เวรมณี	(เจตนาเป็นเครื่องดเว้นจากการดื่มน้ำماءคือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท)” (ท.ป.11/286/196.)

ในพระสูตตันต์ปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิبات พุทธเจ้าตรัสถึงเบณฑ์ศีลว่า เป็นคุณธรรมซึ่งเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้บังเกิดในสวรรค์ ความว่า

“ดุกรกิษฐ์ทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม 5 ประการ ย่อมเป็นผู้เหมือนถูกเชิญไปอยู่ในสวรรค์ ธรรม ๕ ประการเป็นไฉน คือ บุคคลเป็นผู้ดูแลเรือนจากปณาติปata 1 เป็นผู้ดูแลเรือนจากอทินนาทาน 1 เป็นผู้ดูแลเรือนจากการแสดงสุภาษณ์ 1 เป็นผู้ดูแลเรือนจากมุสาวาท 1 เป็นผู้ดูแลเรือนจากการดื่มน้ำماءคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท 1 ดุกรกิษฐ์ทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม 5 ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้เหมือนถูกเชิญไปอยู่ในสวรรค์” (อ.ป.ปุจก.22/145/154.)

เบณฑ์ศีลนี้ถือเป็นบรรทัดฐานสำคัญของการเข้าถึงธรรม เข้าถึงศีลในระดับสูงต่อไปผู้ประสงค์จะเข้าถึงความสงบ สายะ สว่างใส่ เบา่ว่าง จนถึงความหลุดพ้น คือพระนิพพานได้จะต้องเริ่มจากศีลพื้นฐานคือเบณฑ์ศีลนี้ก่อน เบณฑ์ศีลจึงเปรียบเหมือนบันไดขั้นแรก ซึ่งผู้จะขึ้นสู่ที่สูงจะต้องเหยียบย่างก้าวข้ามไปก่อน (สำลี รักสุทธิ, ศีลสุดยอดวินัยของศาสนาพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : บันทึกการพิมพ์, 2543), หน้า 45-46.)

2. เบณฑ์ธรรม เป็นหลักธรรมที่ควรปฏิบัติ มี 5 ประการ ได้แก่

1. เมตตากรุณा คือ บุคคลใดที่มีเมตตาอยู่ไม่น่า หรือเปียดเบียนสัตว์ ด้วยรู้ดีว่าทุกชีวิตย่อมมีความรักตัวกลัวตายเช่นเดียวกับเรา ทำให้ไม่ผิดศีลในข้อที่ 1
2. สัมมาอาชีพ คือ ประกอบอาชีพที่สุจริต มีรายได้ รู้จักใช้จ่าย และที่สำคัญรู้จักคำว่าพอดี และมีหิริโโตรตตัปปะ คือ ความละอาย และเกรงกลัวต่อผลของบาป จึงทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 2
3. ความสำรวมอินทรีย์ คือ ระมัดระวัง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ทำให้ ความใคร่ในความคุณ คือ การติดในรูป รถ กลิ่น เสียง ส้มผัก ลดน้อยลง เมื่อความสำรวมเกิดขึ้น จึงทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 3
4. ความซื่อสัตย์ คือ การพูดความจริง เป็นสิ่งที่ทำให้ไม่เกิดการมุสาวาท ทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 4
5. ศติ คือ การรู้สึกตัว ซึ่งเป็นหัวหน้าฝ่ายคุณ ทำให้ชีวิตไม่ประมาท เพราะรู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว ทำให้ไม่เกลือกลัวกับสิ่งที่จะทำให้ชีวิตตกต่ำ เช่น สุราเมื่อคนดีมีกินก็ทำให้มีเมلاءขาดสติ การมีสติจึงทำให้ไม่ผิดศีลข้อที่ 5

หลักเบณฑ์ศีลเบณฑ์ธรรมเป็นหลักธรรมคู่กันที่มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้ปฏิบัติเว้น จากความชั่วให้ทำความดี เป็นหลักธรรมที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญต่อการอยู่ร่วมกันและผู้ประพฤติ ปฏิบัติตามหลักเบณฑ์ศีลเบณฑ์ธรรม ย่อมได้รับผลดีทั้งแก่ตนเองและสังคม

หลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาคนใช้หลักภวนา 4 คือ การทำให้เจริญ การทำให้มีขึ้น การฝึกอบรม หรือ การพัฒนา แบ่งตามสิ่งที่ควรพัฒนามี 4 ประการคือ 1. ภยภานา หมายถึง การพัฒนาทางกาย หรือ การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าในทางที่ดี รวมไปถึงการดูแลรักษาสุขภาพของตนให้ดี เพื่อเตรียมความพร้อมในการดำรงชีวิต 2. ศีลภานา หมายถึง การอบรมศีล หรือ การพัฒนาความประพฤติ การปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม การเป็นคนดี ได้แก่ การดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤติตนนอกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง ไม่เบียดเบี้ยนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหายให้แก่ตนเอง และสังคม 3. จิตตภานา หมายถึง การพัฒนาจิต หรือ การฝึกอบรมจิตใจ เพื่อให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง เจริญของ念 ด้วยคุณธรรมทั้งหลาย 4. ปัญญาภานา หมายถึง การพัฒนาปัญญา หรือ การฝึกอบรมปัญญา ให้เกิดความรู้ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันและเห็นแจ้งโลกตามสภาพที่มันเป็น ฝึกทำจิตใจให้บริสุทธิ์จากกิเลส ตัณหาทั้งปวง

หลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาคนได้แก่หลักอิทธิบาท 4 การใช้ อิทธิบาท 4 เป็นแนวทางในการพัฒนาการทำางาน ให้ประสบความสำเร็จที่พระพุทธองค์ได้ทรงสั่งไว้อย่างแนบคลาย อันประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 4 ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่งในคร ๆ ก็ต้องได้ จำได้ แต่จะมีสักกี่คนที่ปฏิบัติได้ครบกระบวนการ ความทั้ง 4 ข้อ อันเป็น 4 ขั้นตอนที่ต่อเนื่องหนุนเสริมกัน จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ ด้วยว่ามันเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันทั้ง 4 ข้อ จึงจะทำให้เราประสบผลสำเร็จในชีวิตและการงานได้ตามความมุ่งหวัง

12. สรุป

ในการดำรงชีวิตเพื่อที่จะดำรงอยู่ได้อย่างถูกต้อง แต่บุคคลต้องเรียนรู้ และเข้าใจชีวิต และสิ่งแวดล้อม หมั่นศึกษาค้นคว้าหาความรู้ เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ หมั่นฝึกฝนอบรมตนเอง รวมทั้งตรวจตราดูแลรักษาสุขภาพของตนให้สมบูรณ์แข็งแรง เพื่อป้องกันความเจ็บป่วยต่าง ๆ ที่จะเข้ามาบกรวนบั้นทอนร่างกาย และสุดท้ายคือ พัฒนาด้านอารมณ์ เพราะอารมณ์ของคนเราจะมีอยู่ 2 ด้านคือด้านบวกกับด้านลบ อยู่ที่การเลือกปฏิบัติ จึงต้อง มีความสามารถควบคุมจิตใจตนเองให้ความฟุ่มเฟือยลดน้อยลงมีความสุขสงบเพิ่มขึ้น ปราศจากเรื่องมัวหมองเข้าครอบงำ มองโลกในแง่ดี มีน้ำใจไม่ตรีเป็นคนเสียสละทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ซึ่งเป็นผลดีแก่ตนเอง และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมในสังคม

การพัฒนานุxyz เป็นการพัฒนาความสามารถของการมีชีวิตที่ดี มีความสุข มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านสุขภาพ ได้แก่ สุขภาพกาย และสุขภาพจิต ด้านสังคม ได้แก่ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การประกอบอาชีพ รายได้ เป็นต้น รวมทั้งเป็นความรู้สึกของการอยู่อย่างพอใจต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ของชีวิต และที่มีส่วนสำคัญมากที่สุด ของบุคคลสามารถดำรงตนเองให้เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเอง และสังคม เป็นคนที่รู้จักการช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน และไม่ทำตนให้เป็นภาระที่ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคม และเพื่อสภาพการดำรงชีวิตที่บุคคลให้เกิดความสุขทั้งทางร่างกาย และทางจิตใจ อันเนื่องมาจากการได้รับการตอบสนองความต้องการต่าง ๆ อย่างเพียงพอและเหมาะสมความสุขทางกาย ที่จะก่อให้เกิดความพึงพอใจได้นั้น คือ ลักษณะที่บุคคลมีสิ่งของ ต่าง ๆ สนองความต้องการด้านร่างกายอย่างเหมาะสมกับสภาพ และฐานะของตน ซึ่งได้แก่ การมีอาหารเสื้อผ้า ที่อยู่อาศัยยาธาระ กเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ฯลฯ ส่วนความสุขทางจิตใจ ที่จะช่วยให้บุคคลเกิดความพึงพอใจในชีวิตนั้น คือ ลักษณะที่บุคคลมีความรัก ความอบอุ่น และความมั่นคงในจิตใจ ได้รับการยอมรับและยกย่องจากผู้อื่น เกิดความภาคภูมิใจ และการนับถือตนเอง คิดและทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง และผู้อื่น

ดังนั้น “มนุษย์” จึงเป็นนักพัฒนาตนเอง เริ่มตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาด้วยการยังชีวิตให้อยู่รอดเป็นคน และยังความอยู่รอดของคนด้วยการมีลมหายใจที่บ่งบอกของความอยู่รอดได้จนเป็นสภาพบุคคล เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาทุกด้านจึงมุ่งไปสู่การมีชีวิตของประชาชน ว่ามีสภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีปัจจัยเกื้อหนุนในการเลี้ยงชีพเพียงพอ มีจิตใจมั่นคงปรับตัวได้ตามสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีความสุข การมีชีวิตที่ดีนั้นขึ้นอยู่กับความพอดีของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ เช่น มีความพอดีในความเป็นอยู่ของตนเอง และเพื่อสนองความต้องการทางจิตใจเป็นสำคัญ เพื่อที่จะยกระดับของตนเองให้ดีขึ้น

หลักธรรมที่ใช้ในการพัฒนาตนเอง คือหลักเบญจศิลป์เบญจธรรม คือ ข้อ ประพฤติปฏิบัติเพื่อควบคุมกายและวาจานownให้ตั้งอยู่ในความดีความงาม ความถูกต้อง เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม จึงจำเป็นอยู่เองที่จะต้องปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือสังคมที่อาศัยและทำงานอยู่

ดังนั้น ในการพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธปรัชญาธรรมนั้นจะต้องพัฒนาไปพร้อม ๆ กันทั้งการพัฒนาตนเอง พัฒนาคนในองค์กรทั้งนี้เพื่อให้สามารถนำไปพัฒนางานให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการทำงานให้ประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมโมกษาจารย์ (ประยูร ร่มมจิตโต). ขอบฟ้าแห่งความรู้กับผลงานด้านการศึกษา. กรุงเทพ มหานคร : โรงพิมพ์ จำก. สามลดา, 2548.

พระธรรมปีภาค (ป.อ.ปยุตโต), แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : กองทุนวัฒนธรรม, 2544), หน้า 43-45
วงศ์ อินท声道. คดีชีวิตเพื่อชีวิตที่เดิบโตและเข้มแข็ง. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : สำนัก พิมพ์ธรรมดา,
2543.

เสน่ห์ จุ้ยโต, รองศาสตราจารย์ ดร. การจัดการทรัพยากรมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี : สำนัก พิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2547.

นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2547), หน้า 154-155.

ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. “การพัฒนาคุณภาพชีวิต”. ในสารนิพนธ์พุทธศาสตร
บัณฑิต ประจำปี 251. กรุงเทพมหานคร : นวสาสนการพิมพ์, 251.

ตรีนุช พลงกร. “การใช้พุทธธรรมในการพัฒนาชีวิต: ศึกษากรณีผู้พ้นโทษที่เข้ารับการอุปสมบท ณ วัดหนอง
ปลิง ตำบลอนแสงลับ อำเภอหัวยกระดึง จังหวัดกาญจนบุรี”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2545.

เจ้าสิบเอกมนตรี พลเยี่ยม, “แนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิตของพลทหารกองประจำการในกองร้อย จังหวัด
ทหารบกร้อยเอ็ด”, สารนิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา
มกุฏราชวิทยาลัย), 2549, หน้า 10-11.

สงวน สุทธิเลิศอรุณ, พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษราพิพัฒน์, 2543),
หน้า 127-128.

สำลี รักสุทธิ, ศีลสุตดียอดวินัยของศาสนพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : อนันต์การพิมพ์, 2543), หน้า 45-46.)

